

1. Ιστορική σημασία

Παρελθόν είναι οτιδήποτε έγινε σε οποιονδήποτε οπουδήποτε. Είναι αδύνατο να τα θυμάται κανείς όλα αυτά. Πώς λοιπόν επιλέγουμε τι αξίζει να θυμόμαστε; Σημαντικά είναι τα γεγονότα που επέφεραν μεγάλες αλλαγές σε βάθος χρόνου για μεγάλο αριθμό ανθρώπων. Με αυτή την έννοια ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος είναι γεγονός μεγάλης ιστορικής σημασίας. Ωστόσο, τι θα ήταν σημαντικό για τη ζωή ενός εργάτη ή ενός σκλάβου; Ή για τους προγόνους μου, οι οποίοι είναι σημαντικοί για μένα, αλλά όχι απαραίτητα για τους άλλους; Η σημασία εξαρτάται από την οπτική και το σκοπό του καθενός. Ένα ιστορικό πρόσωπο ή γεγονός μπορεί να αποκτήσει σημασία, αν εμείς οι ιστορικοί το συνδέσουμε με ευρύτερες τάσεις ή ιστορίες που αποκαλύπτουν κάτι σημαντικό για εμάς σήμερα. Για παράδειγμα η ιστορία ενός εργάτη το 1918, μολονότι είναι ασήμαντη αν την συγκρίνει κανείς με το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, μπορεί να γίνει σημαντική αν την αφηγηθεί κανείς με τρόπο που την κάνει μέρος μιας ευρύτερης ιστορίας των αγώνων των εργατών, της οικονομικής ανάπτυξης ή της μεταπολεμικής προσαρμογής και δυσαρέσκειας. Στην περίπτωση αυτή, η «ασήμαντη» ζωή αποκαλύπτει κάτι σημαντικό σε εμάς και έτσι αποβαίνει σημαντική. Εξηγήσεις του τύπου «είναι σημαντικό επειδή υπάρχει στο βιβλίο ιστορίας» ή «είναι σημαντικό επειδή με ενδιαφέρει» είναι ανεπαρκείς.

2. Πρωτογενείς πηγές

Τα σκουπίδια της ιστορίας –γράμματα, έγγραφα, αρχεία, ημερολόγια, σχέδια, αφηγήσεις σε εφημερίδες και άλλα ψίχουλα και κομμάτια που άφησαν πίσω τους αυτοί που πέθαναν – είναι θησαυροί για τον ιστορικό. Αυτά είναι πρωτογενείς πηγές που αποκαλύπτουν τα μυστικά της ζωής στο παρελθόν. Οι ιστορικοί μαθαίνουν να διαβάζουν αυτές τις πηγές.

Ωστόσο, η ανάγνωση μιας πηγής με σκοπό την τεκμηρίωση απαιτεί μια διαφορετική προσέγγιση από την ανάγνωση με σκοπό την πληροφόρηση. Η αντίθεση μπορεί να γίνει αισθητή στην διαφοροποίηση ανάμεσα στην ανάγνωση ενός τηλεφωνικού καταλόγου (για πληροφόρηση) και την εξέταση μιας αποτυπώματος παπουτσιού στο χιόνι έξω από έναν τόπο εγκλήματος (για τεκμηρίωση). Όταν ψάχνουμε έναν τηλεφωνικό αριθμό, δεν αναρωτιόμαστε «ποιος έγραψε τον τηλεφωνικό κατάλογο;» ή «ποια επίδραση άσκησε πάνω στους αναγνώστες του;» Τον διαβάζουμε για την ονομαστική του αξία. Από την άλλη πλευρά, το αποτύπωμα του παπουτσιού είναι ένα ίχνος του παρελθόντος το οποίο δεν επιτρέπει μια ανάλογη ανάγνωση. Από τη στιγμή που αποδεικνύουμε τι είναι, το εξετάζουμε για να δούμε αν προσφέρει στοιχεία για το πρόσωπο που φορούσε το παπούτσι, τότε έγινε το αποτύπωμα, σε ποια κατεύθυνση πήγαινε αυτό και τι άλλο συνέβαινε εκείνη την ώρα.

Ένα σχολικό βιβλίο ιστορίας γενικά χρησιμοποιείται περισσότερο σαν τηλεφωνικός κατάλογος: είναι ένα μέρος που ψάχνει κανείς πληροφορίες. Οι πρωτογενείς πηγές πρέπει να διαβάζονται διαφορετικά. Για να τις χρησιμοποιήσουμε σωστά, τις τοποθετούμε στα ιστορικά συγκείμενα και βγάζουμε συμπεράσματα από αυτές προκειμένου να μας

βοηθήσουν να κατανοήσουμε περισσότερα πάνω στο τι γινόταν όταν αυτές δημιουργήθηκαν.

3. Αναγνωρίζοντας τη συνέχεια και την αλλαγή

Οι μαθητές μερικές φορές εσφαλμένα αντιλαμβάνονται την ιστορία ως έναν κατάλογο γεγονότων. Από τη στιγμή που αρχίζουν να καταλαβαίνουν την ιστορία ως μια σύνθετη ανάμειξη συνέχειας και αλλαγής, αποκτούν μια θεμελιωδώς διαφορετική αίσθηση για το παρελθόν.

Πολλά πράγματα συμβαίνουν σε κάθε εποχή στο παρελθόν. Σε ορισμένα σημειώθηκαν ραγδαίες αλλαγές, ενώ αλλού τα πράγματα παρέμειναν σχετικά ίδια. Η δεκαετία του 1910 στον Καναδά π.χ. ήταν περίοδος βαθιάς αλλαγής σε πολλές πτυχές της ζωής αλλά δεν συνέβη το ίδιο στις μορφές διακυβέρνησης. Αν οι μαθητές λένε «τίποτα δεν έγινε το 1911», αυτό σημαίνει ότι σκέφτονται για το παρελθόν σα να είναι ένας κατάλογος γεγονότων.

Ένα από τα κλειδιά για να κατανοήσει κανείς τη συνέχεια και την αλλαγή είναι να ερευνά για αλλαγή εκεί που η κοινή αίσθηση είναι ότι δεν υπάρχει, ενώ ψάχνει για συνέχειες εκεί που υποθέτουμε ότι υπάρχει αλλαγή. Κρίσεις για συνέχεια και αλλαγή μπορούν να γίνουν στη βάση των συγκρίσεων ανάμεσα σε σημεία στο παρελθόν και το παρόν ή ανάμεσα σε δύο σημεία στο παρελθόν, όπως π.χ. πριν και μετά την ομοσπονδιοποίηση του Καναδά. Αξιολογούμε την αλλαγή στο χρόνο χρησιμοποιώντας τις ιδέες της προόδου και της παρακμής.

4. Αιτία και αποτέλεσμα

Εξετάζοντας τόσο τις τραγωδίες όσο και τα επιτεύγματα στο παρελθόν, συνήθως ενδιαφερόμαστε για ερωτήσεις όπως «πώς» και «γιατί». Αυτές οι ερωτήσεις αρχίζουν την έρευνα για τις αιτίες: Ποιες ήταν οι ενέργειες, οι πεποιθήσεις και οι περιστάσεις που οδήγησαν σε αυτές τις συνέπειες;

Στην ιστορία, αντίθετα με τη γεωλογία και την αστρονομία, πρέπει να σκεφτόμαστε τον ανθρώπινο παράγοντα. Οι άνθρωποι, είτε ως άτομα είτε ως ομάδες, παίζουν ρόλο στην προώθηση, τη διαμόρφωση και την αντίσταση στην αλλαγή.

Οι άνθρωποι έχουν κίνητρα και λόγους για να ενεργήσουν ή όχι, αλλά οι αιτίες πηγαίνουν πέρα από αυτό. Οι αιτίες είναι πολλαπλές και πολυεπίπεδες, ενώ εμπλέκουν ταυτόχρονα μακροπρόθεσμες ιδεολογίες, θεσμούς και συνθήκες, και βραχυπρόθεσμα κίνητρα, πράξεις και γεγονότα.

5. Υιοθετώντας ιστορική οπτική

«Το παρελθόν είναι μια ξένη χώρα» και επομένως είναι δύσκολο να το κατανοήσουμε. Με τι μοιάζει το να ταξιδεύει κανείς ως κόρη του βασιλιά στη Νέα Γαλλία του 17^{ου} αιώνα; Μπορούμε να το φανταστούμε από την πλεονεκτική θέση της καταναλωτικής κοινωνίας του 21^{ου} αιώνα; Ποια είναι τα όρια για τη φαντασία μας;

Η κατανόηση της ξενότητας του παρελθόντος είναι τεράστια πρόκληση για τους μαθητές. Όμως η ανταπόκριση στην πρόκληση φωτίζει το εύρος της ανθρώπινης συμπεριφοράς, πεποιθήσεων και κοινωνικής οργάνωσης. Προσφέρει εκπληκτικές εναλλακτικές στη

δεδομένη και συμβατική γνώση και ανοίγει μια ευρεία οπτική από την οποία αξιολογούμε τις σύγχρονες έγνοιες μας.

6. Κατανόηση των ηθικών διαστάσεων της ιστορίας

Έχουμε χρέος να θυμόμαστε τους πεσόντες στρατιώτες του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου; ... Με άλλα λόγια, ποιες ευθύνες μας επιβάλλουν σήμερα τα εγκλήματα και οι θυσίες του παρελθόντος;

Τέτοιες ερωτήσεις αποτελούν μέρος της ηθικής διάστασης της ιστορίας. Ένα άλλο μέρος έχει να κάνει με τις ηθικές κρίσεις που κάνουμε για τις ιστορικές πράξεις. Αυτό δημιουργεί ένα παράδοξο. Η υιοθέτηση της ιστορικής οπτικής απαιτεί να κατανοούμε τις διαφορές ανάμεσα στο δικό μας ηθικό σύμπαν και σε αυτά των παρελθουσών κοινωνιών. Δεν θέλουμε να επιβάλουμε τα δικά μας αναχρονιστικά πρότυπα πάνω στο παρελθόν. Την ίδια στιγμή, η πλήρης νοήματος ιστορία δεν μεταχειρίζεται με ουδέτερο τρόπο τους κτηνώδεις εμπόρους σκλάβων, τους ενθουσιώδεις ναζί και τους λεηλατούντες κατακτητές. Οι ιστορικοί επιδιώκουν να αποφύγουν ρητές ηθικές κρίσεις πάνω σε παράγοντες στο μέσο των αφηγήσεών τους, αλλά όταν όλα έχουν ειπωθεί και γίνει, αν η ιστορία είναι μεστή νοήματος, τότε εμπλέκεται μια ηθική κρίση. Πρέπει να προσδοκούμε να μάθουμε κάτι από το παρελθόν που να μας βοηθήσει να αντιμετωπίσουμε τα ηθικά ζητήματα του σήμερα.

<http://historicalthinking.ca/historical-thinking-concepts>

